

secum affert, fundantur maxime contrariæ sententiæ auctores, ut putent non esse extendendam ad has exactiones, quæ frequenter necessariæ sunt, et habent quasi innatam naturalem æquitatem et pietatem. Sed nihilominus evidens est, Innocentium III de eisdem exactionibus vel tributis cum Alexandro III esse locutum, ac proinde hanc conditionem ad omnia tributa, in quæ priores condiciones cadunt, extendi. Ideoque, licet difficilis videatur, servandam esse, quia fuit præscripta ab eo, qui potestatem habuit illam imponendi, et potuit esse expediens propter vitanda incommoda, quæ frequenter occurrunt. Existimo tamen, si Episcopus et clerus consentiant inconsulto summo Pontifice, licet male faciant, et puniri possint, nihilominus factum tenere, quia ibi non additur verbum irritans consensum eorum, et alioqui habebant jure ordinario potestatem ad illum consensum præstandum.

18. *Evasio.* — *Limitatio admittenda in hac tertia conditione.* — Posset autem aliquis dicere, conditionem hanc esse in præsumptione fundatam, ut indicant illa verba: *Propter imprudentiam quorundam*, et ideo ubi fuerit evidens justitia et ratio contributionis, et consensus sit debitus secundum prudentiam, non obligare legem illam quoad hanc conditionem. Quia præsumptio cedit veritati, et consequenter cessat etiam lex in præsumptione fundata. Respondeo negando assumptum, quia illa lex revera non supponit rem præsumptam in qua fundetur, sed solum morale periculum, et occasionem frequentis mali et nocuenti. Hoc autem satis est ut lex universaliter feratur, et obliget etiam in particulari casu, licet in eo negative cesset finis seu ratio legis. Solum ergo limitari potest illa conditio in casu urgentis necessitatis, quando est periculum in mora, argumento cap. *Pervenit*, de Immunit. ecclesiar., et quia necessitas caret lege. Et hanc limitationem addiderunt Panormitanus et Gregor. Lopez supra, et Sylvester, verb. *Immunitas*, numero 20; Guttier. supra, qui alios refert. Hæc autem necessitas maxime potest contingere in exactione, quæ ad unum actum vel ad breve tempus fit; nam si longiori tempore sit duratura, licet in casu necessitatis possit inchoari inconsulto summo Pontifice, ut longiori tempore protrahatur, consulendus erit, quia potest quoad hanc partem lex impleri, necessitate non obstante, quia hoc modo illi sufficienter subvenitur.

CAPUT XXVII.

UTRUM OMNES CLERICI, TAM IN SACRIS QUAM IN MINORIBUS ORDINIBUS CONSTITUTI, ET IN STATU CLERICALI PERSEVERANTES, INTEGRE GAUDEANT ECCLESIASTICA LIBERTATE?

1. Explicuimus causas et effectus hujus exemptionis; solum superest ut de personis, seu subjectis quibus hoc privilegium conceditur, disseramus. Et quoniam ex hactenus dictis satis in genere constat, privilegium hoc personis ecclesiasticis concedi, duo sub hac generalitate explicanda supersunt. Unum est, quæ sint istæ personæ ecclesiasticæ hoc privilegium participantibus. Aliud est, an singulis earum totum hoc privilegium integre et quoad omnes suas materias communicetur. Primum ergo distinguendus est duplex ordo ecclesiasticarum personarum, juxta partitionem a Hieronymo traditam, in cap. *Duo sunt*, 12, q. 1. Unus est clericorum, alius est eorum qui conversi seu Deo devoti ibi appellantur, qui sub nomine *monachorum* significantur in cap. *Si quis suadente*, 17, quæst. 4, et jam communiter sub nomine religiosorum aut regularium comprehenduntur.

2. *Differentia inter has ecclesiasticas personas.* — Differunt autem hæc duo genera personarum ecclesiasticarum, quia clericatus proprie sumptus requirit ordinationem aliquam sacramentalem, vel saltem primam dispositionem, et quasi inchoationem ejus per primam tonsuram (in hac enim amplitudine nunc sumitur juxta cap. *Cum non ab homine*, de Sentent. excoim., et cap. *Cum non ab homine*, de Judiciis); monachus vero nullum requirit ordinem, sed solum sacrum aliquem statum, per quem persona Deo specialiter dicitur, et ut talis ab Ecclesia recipiatur. Deinde in clericatu sunt diversi gradus, nam quidam sunt clerici in sacris, ut sunt omnes qui per ordinationem, ratione voti annexi, inhabiles ad matrimonium facti sunt, juxta c. *Miramur*, de Servis non ordin. Alii vero sunt clerici in minoribus, qui votum non emittunt, et ideo subdistinguendi sunt, nam quidam sunt clerici continentes, alii conjugati. Et ita resultant quatuor gradus personarum ecclesiasticarum, de quibus suo ordine dicemus; in hoc vero capite simul tractabimus de omnibus clericis non conjugatis, quia in generali regula conveniunt, qua constituta, exceptiones vel differentiæ quæ inter eos fuerint, facile intelliguntur.

3. *Prima conclusio.* — *Probatum conclusio primo ex jure canonico.* — *Probatum secundo ex jure civili.* — Dicendum ergo est, omnes clericos, tam in sacris quam in minoribus, etiam in prima tonsura constitutos, et in clericali statu perseverantes, plene et integre gaudere privilegio clericali, per se loquendo, id est, nisi propter crimina illo priverentur. Hæc assertio extra controversiam est inter Catholicos; nam ex jure canonico manifeste probatur. Præsertim cap. 2, de Foro competent., ibi: *Neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum ullum, aut minores Ecclesie*, per quod ultimum membrum intelligi videntur juvenes, seu juniores (ut habet alia littera) primam tantum tonsuram habentes, quamvis alii magis vocem illam extendant, ut infra videbimus. Idem probatur in dicto cap. *Cum non ab homine*, de Judiciis, ibi: *Clericos cujuscumque ordinis*. Et iterum: *Clericus in quocumque ordine constitutus*. Alia vero jura indefinite loquuntur de clericis, sub qua voce omnes comprehenduntur, præsertim in favorabilibus, nisi limitatio addatur, et in hac materia specialiter explicatur in cap. *De persona*, 11, quæstion. 1, ubi multa alia jura eodem modo de clericis loquuntur; tractant vero specialiter de privilegio fori, tam in materia criminali quam in civili. Et cum eadem generalitate loquuntur jura canonica de clericis quoad exemptionem a tributis, ut videri potest in omnibus titulis de Immunitate ecclesiar. Denique jus etiam civile eodem modo de exemptione clericorum loquitur, ut patet ex Authent. *Cassa*, Cod. de Sacros. eccles., et Authent. *Item nulla*, Cod. de Episc. et Cleric., ubi Fridericus de personis ecclesiasticis indefinite loquitur, quod nomen generalius est. In Codice etiam Theodosiano multæ sunt leges sæpe jam indicatæ, in quibus privilegium hoc vel absolute conceditur clericis, vel interdum etiam minoribus in particulari. Unde a fortiori constat convenire majoribus.

4. *Ratione probatur assertio.* — Ratio assertionis non est alia, nisi quæ ex jure sumitur. Nam si hoc privilegium ut est a jure divino spectetur, sic nullam habet limitationem ex parte clericorum, quia omnes sunt speciali titulo de familia Christi, et ad divinum cultum consecrati et deputati; nam, licet inter ipsos clericos sit differentia majoris vel minoris consecrationis, seu magis aut minus sacri ministerii, hoc non satis est ut dicamus, quosdam fuisse magis exemptos ex vi juris divini, quam alios, ut supra cap. 10 declaratum est.

Si autem hoc privilegium spectetur ut per jus ecclesiasticum determinari aut limitari potest quoad personas, sic etiam non invenitur facta discretio inter clericos in sacris, vel in minoribus, dummodo in statu clericali perseverent, modo inferius explicando. Ratio autem colligi potest ex cap. *Si diligenti*, de Foro compet., quia hoc privilegium sicut non est personale, id est, intuitu personæ concessum, ita non est datum intuitu hujus vel illius ordinis, sed intuitu status clericalis, et ideo dicitur ibi *toti collegio ecclesiastico indultum*, ad quod collegium quilibet clericus pertinet, ut ibi dicitur. Nec dubitandum est quin etiam clerici solius primæ tonsuræ sub hac generalitate comprehendantur; et ideo de his solent interdum auctores loqui in particulari, vel ad tollendum omne dubium, vel ut a fortiori intelligantur omnes superiores comprehensi, ut videre licet in Joanne Lupo, tractat. de Libertate ecclesiasticæ, cap. 2, et Covarr., in Practicæ, cap. 31, 32 et 33, et est satis expressum in dicto cap. 2, de Foro compet., et clarius in Concilio Tridentino, sess. 23, cap. 6, de Reformat.; quod decretum statim exponemus.

5. Quod autem hoc intelligendum sit de plena et integra exemptione, ut in altera parte assertionis dixi, æque certum est, et eodem fere modo est probandum; nam jura canonica et civilia, tam quæ exemptionem fori in criminalibus et civilibus, quam quæ immunitatem a tributis concedunt, de ecclesiasticis personis æqualiter, sive indefinite, sive cum distributione loquuntur. Unde omnia, quæ hactenus de generalitate exemptionis, tam in criminalibus et civilibus judiciis, quam in legibus etiam civilibus et tributis diximus, ad omnes clericos cujuscumque ordinis in statu clericali perseverantes æqualiter applicanda sunt, quia jura quoad hanc partem nihil inter eos discernunt, unde neque nos discernere debemus, nisi fortasse in aliquo casu particulari in jure expresso, de quo nunc non tractamus.

6. *Limitatur assertio.* — *Ordines sacri per se soli privilegium exemptionis inducunt, minores vero non ita.* — Dixi autem in clericali statu perseverantes. Primo, ad declarandum conclusionem intelligi de clericis non conjugatis, nam illi soli integra exemptione gaudent, ut ex dicendis in capite sequenti constabit. Deinde posita est illa particula ad explicandum decretum Concilii Tridentini supra allegatum, et differentiam quæ inter clericos

majorum vel minorum ordinum in hoc invenitur. Supponit autem hæc differentia discrimen aliud inter status utriusque ordinis clericorum. Nam, licet omnibus clericis commune sit, ut characterem indelebilem accipiant (quod cum proportione, et quadam imitatione de prima tonsura accipiendum est), nihilominus quoad perseverantiam in statu et munere clericali, ordines sacri secum afferunt majorem stabilitatem et obligationem. Nam clerici in sacris tenentur in statu clericali perseverare, c. *Decernimus*, dist. 28, neque possunt illum sine apostasia deserere, unde ad habitum et insignia clericalia retinenda cogi possunt, cap. *Tuæ*, de Apostatis, adjuncta Glossa communiter probata. Clerici autem in minoribus, ut eadem Glossa notat, possunt sine apostasia statum clericalem deponere et laice vivere, et sæcularibus negotiis implicari, juxta c. *Joannes*, de Clericis conjug., et cap. unic., eodem titul., in 6. Ex hac ergo differentia oritur, ut clerici in sacris absolute, et sine ulla alia conditione dicantur ex vi suæ ordinationis gaudere privilegio clericali, quia talis ordinatio secum trahit perseverantiam in illo statu, et consequenter etiam trahit privilegium clericale, per se loquendo, quam particulam seu limitationem infra explicabo. Inferiores autem ordines, quia per se non obligant ad perseverantiam in illo statu, per se soli non sufficiunt ad gaudendum privilegio clericali, sed aliquas condiciones requirunt, quæ indicent talem personam durare in statu, in quo est divino cultui et ecclesiastico ministerio dicata, quæ est potissima ratio ob quam hoc privilegium conceditur.

7. *In clericis minoribus tres condiciones requiri ad fruendum hoc privilegio.* — Hinc ergo Tridentina Synodus, sess. 23, cap. 6, de Reformat., in hunc modum decernit: *Nullus prima tonsura initiatus, aut in minoribus ordinibus constitutus, ante decimum quartum annum beneficium possit obtinere. Is etiam fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum et tonsuram deferens, alicui Ecclesie ex mandato sui Episcopi inserviat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi quasi in via ad majores ordines suscipiendos, versetur.* Ex qua decisione constat, mentem Concilii fuisse ut non gaudeant privilegio clericali clerici in minoribus constituti, nisi ecclesiasticis ministeriis actu dicati sint, quod nos explicuimus per verbum *perseverandi in statu clericali*. Voluit autem

Concilium, ut minoribus ordinibus aliquid aliud adjungeretur, quo ista perseverantia seu dedicatio ad divinum cultum indicaretur. Duos autem modos Concilium distinxit. Unus est, si clericus minor beneficium ecclesiasticum habeat. Alius est, si tonsuram et habitum clericalem deferat, et ad serviendum alicui Ecclesie, vel alio modo in via ad ecclesiasticum obsequium per Episcopum applicatus vel constitutus sit. Qui duo modi singuli per se sufficiunt; nam a Concilio sub disjunctione *aut*, ponuntur.

8. *Objectio.* — Clericus ergo minor habens clericale beneficium, eo ipso gaudet privilegio fori, etiam si condiciones alias in clericis minoribus non beneficiatis requisitas non observet, quia Concilium in illo membro solum beneficium cum ordinibus requirit, quia ex vi beneficii censetur esse actu dicatus ecclesiastico ministerio, et tenetur habere animum in clericali statu perseverandi, vel saltem non habendi contrarium, alias nec beneficium retinere, nec illius fructus suos facere potest. Dices: ergo, licet talis clericus in habitu clericali non incedat, nec tonsuram deferat, et in reliquis ut laicus vivat, gaudebit privilegio clericali, quod videtur absurdum, cum graviter peccet, et satis videatur clericalem statum deseruisse. Respondeo concedendo non amittere privilegium ipso facto, quia nullo jure privatur, nec Concilium in tali clerico aliam conditionem ut simpliciter necessariam ad gaudendum privilegio requirit. Poterit tamen talis clericus moveri, et si incorrigibilis sit, privilegio privari, juxta cap. *In audientia*, et cap. *Contingit*, 2, de Sentent. excomm. Idem enim in clericis in sacris contingit, ut infra dicemus, et notat Glossa in cap. *Tuæ*, de Apostatis; et Innocent., in cap. 1, eodem tit.

9. *An pensio cum minoribus ordinibus ad hoc privilegium sufficiat.* — Quæri autem potest an sufficiat cum tali ordine habere pensionem. Respondeo, si pensio talis sit, quæ possit haberi a laico, clarum est non sufficere, quia talis pensio neque est insigne clericatus, neque ad statum clericalem vel officium obligat, neque beneficio ecclesiastico ullo modo æquiparatur. Si autem pensio sit clericalis, videri potest sufficere, propter contrarias rationes; æquiparatur enim ecclesiastico beneficio, et ideo solet sub illa voce comprehendere, præsertim in favorabilibus. Habemusque ad manum exemplum in eodem decreto Concilii Tridentini; nam in principio statuit, ut ante

decimum quartum annum nullus possit beneficium obtinere; ibi autem congregatio Cardinalium censuit, sub beneficio pensionem comprehendere; ergo eadem vel majori ratione, cum inferius dicitur clericum minorem, si habeat beneficium gaudere privilegio, debet etiam nomen beneficii ad pensionem extendi.

10. Nihilominus invenio responsionem aliam ejusdem congregationis, in qua contrarium declarari videtur his verbis: *Cui reservata fuit pensio, si non incedat in habitu et tonsura, non gaudet privilegio fori.* Et ratio redditur, quia Concilium Tridentinum corrigi jus commune, et tres casus excipit per dictionem *nisi*. Hæc enim decisio non potest subsistere, nisi supponamus ibi, sub nomine *beneficii*, non venire pensionem. Nam, licet verum sit Concilium corrigere jus commune, in eo quod non requirit trinam monitionem, quam postulabant cap. ult. de Vita et honest. cleric., et cap. *Contingit*, de Sent. excomm., nihilominus in primo membro illorum, quæ excipit, solum beneficium cum aliqua ordinatione requirit; ergo si pensio venit nomine beneficii, quando alicui ut clerico reservatur, qui illam habuerit, gaudebit privilegio, etiamsi habitum et tonsuram non deferat. Vel e contrario si ille non gaudet privilegio (ut habet responsio Cardinalium), non sufficit sola pensio sine aliis requisitis, ac subinde sub beneficio non comprehenditur.

11. *Quatuordecim annorum ætas ad hanc exemptionem non requiritur.* — Unde tenendo hanc sententiam, responderi poterit, hic restringi nomen beneficii, quia hoc cedit in favorem religionis, ne is, cui pensio tanquam clerico reservatur, facile habitum vel tonsuram deserat, si absque illis posset privilegio gaudere. Mihi tamen, ut verum fatear, hoc non satisfacit, ideoque difficilis videtur hæc posterior decisio, nec rationem ejus satis intelligo, ideoque dubito an fideliter sit descripta, ac propterea judicium in hoc puncto aliis remitto. Adverto tandem in hoc priori membro, quod, licet ad beneficium ætatem quatuordecim annorum Concilium requirat, ad gaudendum privilegio non est necessaria, quia in nullo membro a Concilio postulat. Solum in hoc primo videtur consequenter exigi ratione beneficii, vel potius supponi. Si tamen per dispensationem contingat, clericum minorem quatuordecim annis habere beneficium, privilegio clericali gaudebit, quia in re habet condiciones a Concilio requisitas, nihilque refert quod eas per jus commune vel per

dispensationem habere potuerit, quia in hoc Concilio nihil distinguit.

12. *Clericus in minoribus ex defectu cujuscumque ex dictis conditionibus ipso facto privilegium amittit.* — Circa aliud membrum solum oportet notare, in clerico minori non habente beneficium, tres condiciones postulare Concilium copulative. Ideoque, quæcumque illarum deficiente, ipso facto, et nulla declaratione vel monitione præmissa, non gaudebit talis clericus privilegio, ut congregatio etiam Cardinalium expresse declaravit, citans Innocentium, in cap. 1 de Apostatis; et Geminianum, in cap. *Si judex*, de Sentent. excomm., in 6. Et ratio est, quia illa non est lex pœnalis, sed constitutiva formæ necessariæ ad tale privilegium, et ideo, deficiente forma, ipso facto perditur privilegium. Declarat præterea dicta congregatio, habitum debere esse decentem, et usque ad talos. Eademque ratione oportebit tonsuram esse secundum communem consuetudinem patriæ. Alia de his duabus conditionibus videri possunt in Covarr., in Pract., capit. 31, numer. 7; et Julio Claro, lib. 5, § ult., q. 36, num. 17. Et inter leges Hispaniæ, lex 1, tit. 4, lib. 1 Novæ Recopilat., ubi quædam declaratio Pii IV pro his regnis refertur. Quæcumque ergo ex his duabus conditionibus deficiente, juxta consuetum morem amittetur privilegium; ut autem deficere judicentur, non satis est semel aut iterum in eis deficere, sed veluti habitu et permanentemente sine illis incedere, ut eadem congregatio sensit, arg. c. *In audientia*, de Sent. excomm. In casu vero dubio, ecclesiasticus judex discernit an clericus sufficienter habitum vel tonsuram dimiserit, juxta cap. *Si judex*, de Sentent. excomm., in 6. Vide Covarr., in Pract., c. 33, in princ.; Jul. Clar., § ult., q. 36, n. 21; Salzed., in Pract., c. 62, n. 14 et 19.

13. Atque hæc duæ condiciones, habitus et tonsuræ, jure communi videbantur sufficere etiam post trinam monitionem; Concilium vero addit tertiam, nimirum, ut talis clericus ex mandato Episcopi alicui Ecclesie inserviat seu addictus sit, quæ satis per se est perspicua, et sine dubio est necessaria, non tamen absolute, sed nisi per aliam ab eodem Concilio approbatam suppleatur. Ponit enim Concilium sub disjunctione duo membra, scilicet, *Vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi versetur*; de quibus dubitari potest, an singula ex illis contineant singulas condiciones per se sufficientes ad hoc privilegium, vel solum

sint quasi partes tertiæ conditionis in secundo membro principali positæ, et cum illo solo sub disjunctione construendæ. Sed sine ulla dubitatione hic posterior est sensus Concilii. Alioqui constituenda essent quatuor membra principalia illius decisionis, et clericus in minoribus existens in studio de licentia Episcopi gauderet privilegio, etiam si habitum et tonsuram clericalem non deferret, et beneficio careret; consequens est contra rationem, et contra consuetudinem, quæ est optima legum interpres. Non sunt ergo illa quatuor membra principalia, sed duo; quia vero in secundo membro tres ponuntur conditiones, tertia illarum disjunctive ponitur sub triplici membro minus principali. Itaque in omnibus clericis minorum ordinum imprimis requiritur habitus et tonsura; loco vero tertiæ conditionis, de Ecclesiæ ministerio, sufficit esse in seminario vel in studio de licentia Episcopi.

14. *An clericus minor, si alicui Ecclesiæ non inserviat, nec studiis vacet, sit a tributis exemptus.* — *Aliquorum opinio affirmans.* — *Secunda et vera opinio.* — Ulterius vero potest circa hanc partem interrogari, an clericus minor, habitum et tonsuram deferens, beneficium non habens, neque Ecclesiæ deserviens, neque aliter hanc tertiam conditionem observans, sit immunis a tributis, esto non gaudeat privilegio fori. Aliqui enim affirmant, illas conditiones, a Concilio positas, non esse necessarias ad gaudendum immunitate a tributis, quia Concilium solum ad privilegium fori eas requisivit; sunt autem illa duo privilegia diversa, et ideo neque ab uno ad aliud argumentari, neque extensionem facere licet contra privilegium aliud, cum potius favores ampliandi sint. Sed contrariam sententiam censeo veram, et imprimis certum est, consuetudine receptum esse, ut isti clerici, qui beneficium non habent, nec Ecclesiæ deserviunt, vel habitum aut tonsuram non ferunt, a tributis non exeusentur, ut testatur Covarr., in Practic., cap. 31, in fine, quæ consuetudo si esset contra immunitatem ecclesiasticam, non ita prævalere potuisset, ut justa esset exactio, sicut infra dicitur; quod tamen de hac consuetudine dici non potest, nullus enim est qui hanc consuetudinem reprehendat.

15. Deinde in superioribus ostensum est, non posse esse aliquem tributis subditum, nisi sit jurisdictioni et foro subjectus, quia impositio tributi quidam actus jurisdictionis est; er-

go e converso, qui non eximitur a jurisdictione principum, non est cur censeatur ab eorum tributis exemptus, nisi principes ipsum eximere velint; ergo clerici minores, non gaudent privilegio fori ex defectu dictarum conditionum, consequenter non gaudent immunitate a tributis. Et ideo in superioribus dixi, privilegium fori, ut distinguitur a privilegio canonis, omnem immunitatem etiam a legibus tributorum includere, et sumitur ex cap. *Quanquam*, de Censib., in 6, cum similibus. Concilium ergo, absolute loquens de privilegio fori, in hoc sensu accipiendum est. Et confrimatur, nam si isti clerici non gaudent privilegio fori, ergo subduntur legibus civilibus, non solum quoad vim directivam, sed etiam quoad coactivam; ergo etiam subduntur legibus tributorum; nam est eadem ratio. Est etiam magna congruentia, quia si per solam primam tonsuram, verbi gratia, sine ulla alia professione clericatus homines fierent a tributis immunes, multi tonsurarentur, solum ut a tributis eximerentur, absque ulla intentione ecclesiastici status.

16. *Expenditur quedam Hispaniæ lex.* — Major quidem mihi difficultas est, in quadam lege Hispaniæ, lib. 1 Novæ Recop., tit. 4, l. 2, quæ declarat, clericos non habentes beneficium ecclesiasticum, licet observent cætera requisita a Concilio ad gaudendum privilegio clericali, solum gaudere illo quoad causas criminales, non vero quoad tributa, contributiones, et cætera omnia. Illa enim lex non potuit decretum Concilii limitare; Concilium autem absolute dicit, hos clericos gaudere privilegio fori, quod de se non limitatur ad causas criminales, sed omnia complectitur, quæ supra explicuimus. Videtur ergo illa lex supponere, hos clericos minores carentes beneficio non gaudere ex vi juris communis exemptione a tributis et causis civilibus. Quod si ita esset, recte diceretur, etiam ex vi Concilii illa non gaudere, quia Concilium Tridentinum non addidit privilegium his clericis ultra jus commune, sed solum non abstulit, quod antea habebant. At vero suppositio illa revera non est in jure fundata, quia nullibi fit talis distinctio; imo dictum cap. *Quanquam*, absolute et generaliter loquitur, et similiter alia jura supra citata, de Judiciis et Foro competenti. Sed fortasse in Hispania hoc jus commune quoad hanc partem derogatum esse supponitur, ut Covar. supra significat. Ut hoc autem admittatur, oportet ut constet, talem consuetudinem et derogationem esse a Pontifice approbatam,

alioqui non censeo posse in conscientia legem illam cum his clericis, qui gaudent juxta Concilium privilegio fori, observari.

17. *An clerici, semel hoc privilegio privati, illo amplius possint gaudere.* — *Prima sententia.* — Tandem circa hos clericos dubitari potest, an qui semel carent privilegio ex defectu dictarum conditionum, illo gaudere incipiant, quotiescumque formam Concilii servare cœperint; non enim defuerunt qui hoc negaverint, quia privilegium a superiore semel ablatum non recuperatur propria auctoritate, sed oportet ut a superiore iterum concedatur; at vero Concilium aufert privilegium, et non restituit; ergo non recuperatur sola voluntate clerici ad statum clericalem redeuntis. Aliqui vero addiderunt, hoc maxime habere locum, quando clericus punitus est a iudice, et privatus privilegio, quia sine habitu clericali incedebat, quia tunc proprie videtur habere locum ratio facta. Vel etiam quia tunc maxime videtur quis renunciare privilegio, simulque acceptatur renunciatio; postquam vero aliquis sic renunciat privilegio, non potest sua voluntate ad illud redire. Et pro hac sententia citatur Innoc., in c. 1 de Apostatis.

18. *Auctoritas sententia.* — Nihilominus contrarium censeo certum; quandocumque enim clericus habitum et tonsuram deferre cœperit, et Ecclesiæ inservire, aliquo ex modis a Concilio præscriptis, incipiet gaudere privilegio, etiam si ob aliquem defectum antea illo non gauderet. Ita docuit Abbas in simili puncto, in cap. *Joannes*, de Clericis conjugat., n. 4. Sequitur Angelus, verb. *Excommunicatio*, 5, num. 23; et in hanc sententiam refert Joannem Monachum, Archidiaconum, et Joan. de Lignano. Idem Sylvester, Excommunicat. 6, n. 4, et Antonin., 3 part., tit. 24, c. 2; et idem sumitur aperte ex quadam responsione congregationis Cardinalium. Cum enim interrogatum esset an clericus, qui beneficium ecclesiasticum obtinuit, cui, animo uxorem ducendi, una cum clericatu renunciavit, postea vero, mutata voluntate, habitum clericalem assumpsit, et aliud beneficium obtinuit, an recuperet privilegium clericale, respondit congregatio affirmando, quia clericus non potest privilegio renunciare, juxta c. *Si diligenti*, de Foro compet. Et est responsio juri consentanea, ut a simili sumitur ex cap. unic. de Cleric. conjugat., in 6, et ex his quæ Panormit. et alii notant, in c. *Clericus*, 2, de Vit. et honest. clericor. Hæc autem decisio eandem

in præsentem rationem habet. Nam Concilium Tridentinum duas conditiones sub disjunctione posuit, ut vidimus; sed in priori, licet clericus dimittens beneficium, etiam animo renunciandi clericatui, desinat gaudere privilegio, si beneficium iterum obtineat, privilegio gaudere incipit; ergo etiam in posteriori casu licet clericus non beneficiatus, si dimittat habitum, pro tunc non gaudeat privilegio, postea ad formam clerici a Concilio præscriptam rediens, illo gaudebit. Probatur consequentia ex paritate rationis, et quia ex priori casu ostenditur fundamentum contrariæ sententiæ nullius esse momenti.

19. Unde argumentor in hunc modum, quia vel talis clericus non recuperaret privilegium, quia fuit omnino et radicitus (ut sic rem explicem) illo privatus; vel quia voluntarie illi renunciavit; neutrum autem est verum, neque probabile. Primum patet, quia nec Concilium nec aliud decretum canonicum talem privationem efficit. Nam Concilium solum dicit: *Is etiam privilegio fori non gaudeat, nisi*, etc. Et sub his verbis ponit utrumque membrum; illa autem verba non continent privationem perpetuam, sed solum conditionem requisitam ad gaudendum privilegio. Hæc autem est vis et natura conditionalis, ut sit ad utrumque parata, si vera sit, nimirum, ut, non posita conditione, non sequatur effectus, et illa posita, sequatur, etiam si antea ob defectum conditionis positus non fuerit; nam hoc nihil refert, quia quod conditio tardius vel citius impleatur, impertinens est. Præsertim quia illa mora per se non est peccaminosa, nec pro tunc privatur clericus privilegio in poenam, sed ex defectu formæ, seu status in quo se gerit ut laicus; et ideo sicut laicus incipit gaudere, si ordinetur, etc., ita et iste clericus, si habitum et alia requisita reassumat.

20. Aliud membrum de renunciatione jam probatum est. Nam regulariter non est necesse ut talis clericus habeat animum renunciandi, sed ad summum non gaudendi pro illo tempore. Et deinde licet velit, non potest renunciare privilegio, nisi renunciando etiam clericatui, seu beneficio, etc. Perseverando autem in debito statu, vel resumendo illum, non potest non gaudere privilegio, etiam si velit, quia non potest renunciare tali privilegio in favorem clericatus inducto. Unde impertinens est quod per sententiam fuerit talis clericus exemptione privatus, tum quia illa sententia non inducit novum effectum, sed declarat effectum ju-

ris; tum etiam quia, licet illam privationem imponeret per modum pœnæ, illa non est absoluta, nec perpetua, sed habet inclusam conditionem seu terminum, scilicet, *donec assummat habitum*, etc., vel *quamdiu non assumpserit*. Unde est quasi suspensio, quæ, sub illis terminis lata, cessat adveniente termino, seu cessante conditione, ut alibi diximus, et ad rem præsentem optime probatur ex Clement. 4, de Vita et honest. Cler., ibi: *Quamdiu præmissis institerint*, ubi id notat Glossa, et aliis iuribus confirmat.

21. *Propter crimina posse interdum clericum hoc privilegio privari.*—Atque ex his facile declarari potest, cur in fine conclusionis addiderimus intelligendam esse per se; quia propter crimina interdum privantur clerici, etiam in sacris, privilegio fori, et ob nullam aliam causam solent illo privari, neque fortasse possunt. Quia vel illud habent a jure divino, vel ab ecclesiastico in divino ita fundato, ut ad illud proxime accedat; ergo, nisi ipsi clerici indigni fiant tali privilegio, non possunt illo privari. Non fiunt autem illo indigni, nisi per crimina; ergo non possunt illo privari, nisi in criminum pœnam, quamdiu scilicet statum clericalem retinent. Quod addo propter clericos in minoribus. Nam illi, qui sunt in sacris, ex vi solius characteris censentur esse semper in statu clericali, quamdiu per Ecclesiam non degradantur, quod non fit nisi in pœnam aliquorum criminum. In minoribus autem clericis, non sufficit character sine aliis conditionibus ad illum statum ab Ecclesia requisitis, et ideo ex defectu talium conditionum carent privilegio sine culpa vel pœna; illis autem stantibus nunquam illo privantur, nisi in pœnam.

22. Et confirmatur hoc, quia hoc privilegium non est in gratiam personæ, sed totius status clericalis; ergo nullus clericus potest illo privari, nisi fiat illo indignus, quia id redundaret in magnum totius status clericalis incommodum ac detrimentum. Quod autem propter crimina auferatur, redundat in commune bonum totius status, et ideo ita fieri potest, et non aliter. Et ob eandem causam, ut in superioribus attigi, etiam si hoc privilegium datum esset clericis immediate ab ipso Christo, possent in pœnam illo privari, sicut privantur homines libertate aut vita in pœnam, etiam si dono auctoris naturæ illam habuerint, quia intelligitur data quasi sub hac conditione, seu subordinatione ad commune bonum reipublicæ, et potestatis quæ illius cu-

ram gerit; ita cum proportionem de hoc privilegio censendum est, datum nimirum esse cum subordinatione ad potestatem ecclesiasticam, quod multo magis locum habet, si fortasse per illam proxime fuit concessum.

23. *Quibus modis pœna privationis hujus privilegii clericis imponatur.*—Statim vero occurrebat inquirendum, quibus modis fiat hæc privatio privilegii in pœnam. Sed hoc magis pertinet ad tractatum de Censuris ecclesiasticis, ubi id attigimus, disp. 30, sect. 2. Resolutio autem breviter est, regulariter non privari clericum hoc privilegio, nisi per degradationem realem, juxta cap. *Novimus*, de Verbor. significat., et c. 2, de Pœnis, in 6, et docent Canonistæ, in cap. *At si clerici*, § de Adulteriis, de Judiciis, et alii, quos refert et sequitur Covar., in Pract., c. 3; et Joannes Lupus, tract. de Libert. ecclesiast., part. 2, c. 5, n. 5. Aliquando vero fieri potest hæc privatio per solam sententiam a iudice ecclesiastico latam, etiam si realis degradatio non sit subsequuta, quod tamen nunquam fit, nisi supposita incorrigibilitate in delictis enormibus, et servata forma præscripta in cap. *Cum non ab homine*, de Judiciis, de qua videri possunt ibi Doctores, præsertim Panormit., n. 24; Decius, n. 28; Felin., n. 9; et Covar. supra, n. 2. Et ratio sufficiens est, quia in pœnis inferendis, sicut potestas a jure data sufficit, ita forma concessionis servanda est; imo et restringenda, quia materia est odiosa. Tertio denique modo potest hæc pœna immediate per ipsam legem canonicam ferri. Ad intelligendum autem quando et quomodo talis pœna per canonem inferatur, imprimis proprietas verborum striete observanda est, juxta principia generalia de lege pœnali.

24. *Privilegia canonis et fori clericorum in jure distingui.*—Deinde est in hac materia specialiter advertendum, privilegia canonis et fori clericorum in jure canonico esse distincta, ut notavit Panormit., cap. 4 de Apostatis, ideoque attente considerandum esse de quo privilegio lex loquatur, ut ab uno ad aliud non extendatur. Unde, licet in c. *Perpendimus*, cap. *In audientia*, c. *Ut famæ*, c. *Contingit*, 2, de Sentent. excom., clerici ter admoniti, et nihilominus in quibusdam criminibus obdurati, priventur ipso facto privilegio canonis, nihilominus illa jura non sunt extendenda ad privilegium fori, ut notavi disput. 22, de Censur., sect. 4, tum quia pœnæ sunt restringendæ; tum etiam quia, ut recte dixit Angelus, verb. *Excommunicatio*, 5, n. 23, et Sylvester, *Ex-*

communicatio, 6, n. 4, privilegium fori difficilius tollitur quam canonis. Nam privilegium canonis pure humanum est, solum enim consistit in peculiari modo tuendi ac defendendi incolumitatem personarum ecclesiasticarum, gravissimam censuram contra earum percussores ferendo, et ideo idem jus canonicum, quo illa censura lata est, merito non vult illam habere locum in prædictis casibus, in quibus judicat clericos ut laicos viventes, et post tot admonitiones pertinaces, tali defensione fieri indignos, licet non statim omni alio majori privilegio, et a jure divino manante, priventur, vel privari mereantur.

25. Unde si quis recte consideret canones qui de hoc privilegio loquuntur, pauci sunt qui pœnam hanc ipso facto sine alia sententia iudicis ecclesiastici ita imponant, ut eo ipso persona clerici subjecta maneat potestati sæculari. Nam quoad clericos in sacris vix reperitur jus certum, præter cap. 4 de Homicid., in 6, de quo supra dicto loco de Censuris dictum est; et videri possunt Sylvest., verbo *Assassini*, quæst. 3 et 4; Juli. Clar., lib. 5, § ult., num. 30, et Covar., lib. 2 Variar., cap. 20, num. 10. Alia vero jura, quæ in certis casibus privant ipso facto clericos hoc privilegio sub quibusdam conditionibus, in cap. *Ex parte*, 3, de Privileg., et c. unic. de Vita et honest. cleric., in 6, et Clement. I, eodem tit., hæc (inquam) jura et similia solent de clericis minoribus exponi. Quod nunc examinare et ex professo tractare nec nostri instituti est, nec vacat, sed videri ibi possunt Glossæ et Doctores, et in c. 1 de Apostatis, et Panormit., in c. *Perpendimus*, de Sent. excom., et Joan. Lupus, in dicto tract. de Libert. Eccles., part. 2, q. 5.

CAPUT XXVIII.

AN CLERICI CONJUGATI PRIVILEGIO ECCLESIASTICÆ EXEMPTIONIS GAUDEANT.

1. *Quatuor conditiones ad exemptionem clericorum conjugatorum requisitæ.*—Hæc quæstio tractari potest, vel de jure antiquo, vel de novo. Prior sensus parum utilis est, et ideo illum prætermittimus. Verisimilius autem est, priusquam Ecclesia hoc discrimen constitueret inter clericos conjugatos et reliquos, privilegium indifferenter clericis concessum ad conjugatos pertinuisse, non minus quam ad reliquos, quia non possumus nos excludere quos lex non excludebat, et quia pri-

villegium principis ample interpretandum est. Imo in legibus imperatorum nonnullæ habentur, in quibus privilegium hoc saltem ex parte ad uxores et filios clericorum extenditur, ut videre licet in titulo de Episcop. et Cleri., in Cod. Justiniani et Theodosii. Relicto ergo antiquo tempore, quæstio tractatur secundum novum jus capituli unic. de Cleric. conjugat., in 6, quod confirmat et aliquo modo restringit Concilium Tridentinum, sess. 23, cap. 6, de Reformat. Statuit autem Bonifacius, in dicto capite, ut clerici conjugati præter privilegium canonis solum gaudere possint privilegio fori quoad causas criminales, sive criminaliter, sive civiliter tractentur. Ut autem hac immunitate gaudeant, tres requiritur conditiones. Prima, ut tonsuram deferant; secunda, ut incedant in habitu clericali; tertia, ut cum unicis et virginibus contraxerint. Concilium vero Tridentinum addidit quartam, dicens: *Modo hi clerici alicujus Ecclesiæ servitio vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ serviant et ministrent.*

2. *Clerici conjugati nunquam gaudent integre clericali privilegio.*—Ex quo jure tres propositiones et quasi generales regulas in hoc puncto colligimus. Prima est: nullus clericus conjugatus gaudet toto privilegio clericali. Probatur, quia etiam si omnes dictas conditiones impleant, non sunt exempti a iudicio sæculari in causis mere civilibus, et consequenter nec ab obligatione legum civilium, saltem quoad vim directivam, neque a tributis, neque ab aliis muneribus vel oneribus publicis, nisi per leges civiles expresse et specialiter eximantur. Probatur, quia in dicto capite, concessa prius exemptione in criminibus, additur: *In cæteris autem eos gaudere nolumus privilegio clericali*, ubi aperte omnia excludit, et singularis exceptio firmat regulam in contrarium. Et hæc regula communiter recepta est per Joannem Andr., et alios expositores, in dicto cap. unic.; Panormitanum, et alios, in c. *Joannes*, de Clericis conjug., et in c. 2, de Foro compet., et alios, quos referunt et sequuntur Covar., in Pract., c. 31, n. 7; Guttier., de Juram. confirmatorio, p. 1, c. 17, n. 12; Sylvest., v. *Clericus*, 4, quæst. sexta. Non defuerunt autem qui contrarium docuerint, ut dicti auctores referunt; sed non est res disputatione digna, ubi jus est tam clarum et evidens. Neque rationes eorum sunt alicujus momenti, ut in dictis auctoribus videri potest. Quocirca juxta hoc de-